олмасындан асылы олмајараг, онлар ушагларын мә'нәви, физики, зеһни вә естетик чәһәтдән камилләшмәсиндә хејли рол ојнајыр. Әсил ојунчаг ушаға мәһз она көрә лазымдыр ки, она һәјат һаггында емосионал сурәтдә данышсын, һадисәләри даһа көзәл, даһа сәлис дәрк етсин. Тәәссүф ки, ојунчаг магазаларында ушаглары дүшүнмәјә, хәјалларыны ганадландырмаға имкан јарадан ојунчаглара демәк олар ки, тәсадүф етмирик. Садә бир мисал. Валидејн ојунчаг алмаг истәјир. Мағазалары долашыр, һәр дәфә дә кәлинчијә, пишијә, ајыја вә с. раст кәлир. Әлбәттә, бу ојунчаглар ушаглары әјләндирир. Бәли, јалныз әјләндирир! Әслиндә, онларын һәмин һејванлар барәдә әјани тәсәввүрләри вардыр. Бу мүасир ушаглар үчүн сәчијјәвидирми? Һеч дә јох. Ушагларда фантазијанын инкишафында алышдығы кәлинчик, пишик, ајы вә с. тәләби өдәмир. Кәлин, франсыз педагогу Жакли Жорданын сөзләрини хатырлајаг: «Мүасир кәлинчикләр ушағын арзу вә фантазијасына горхулу һәмләләр едир». Бу нә демәкдир? Ушаға ојунчаг алырлар; килдән дүзәлдилмиш пишик. Бу исә ушағын һәр күн евдә көрдүјү пишикдән фәргләнмир. О, бу пишији һәр күн тумарлајыр, јумшаг түкләрини сығаллајыр, архасыны јерә вурмаға чалышыр... Пишијин бирчә фәрги вар: о, ојунчагдыр, демәли, чансыздыр. Суал олунур: «Әкәр ушаг евин исти күнчүндә хумарланан, сичан һәвәсилә көзләрини бир нөгтәјә зилләјән бу пишији јахындан көрүрсә, чансыз пишик — ојунчаг пишик она лазымдырмы?» Унутмамалыјыг ушаға һәләлик көрә билмәдији космик кәминин, һәр һансы бир техники гурғунун ојунчаглашмыш моделини бағышламаг нә гәдәр фајдалы оларды! О, бу кәминин иллүминатүрләриндән бахараг өзүнү улдузлар аләминә сәјаһәтдә тәсәввүр етсә сеһрләнәр, ушаг фантазијасында кәләчәјә учар. Дүздүр, «космик кәми»дә ојунчагдыр, лакин фәрги бөјүкдүр. Ушаг мүасир техниканын ојунчаглашмыш модели илә өјрәнирсә, онда чүз'и дә олса техника һаггында тәсәввүрү јаранырса, буну анчаг алгышламалыјыг.

Кәлинчикләрдән данышаркән елә фикир јаранмасын ки, артыг онлар ушаг дүнјасындан узаглашыблар. Хејр, мәсәлә ондадыр ки, кәлинчикләри һазырлајаркән динамиклик, техники елементләр нәзәрә алынмалыдыр. Ушагларын диггәти садәчә заһири әламәтләрә јөнәлмәмәлидир. О, тәәччүбләнмәли, кәлинчијин һәрәкәтинә, «тәглидинә» һејрәтләнмәлидир. Бу барәдә Авропа Ојунчаглар Институтунун әмәкдашы, доктор Борвитс демишдир ки, инди дүшүнә билмәкдән башга инсанын елә бир һәрәкәти јохдур ки, ону кәлинчик тәкрарламасын. Кәлинчикләр јеријир, гачыр, тәкәрли конки сүрүр, әл чалыр, ојнајыр, башларыны тәрпәдир, јыхылыр, дурур, ше'р охујур, мүбаһисә едир вә саирә.

Ојунчагларын ушагларда фантазијанын инкишафындакы ролундан данышаркән бир мәсәләни дә ајдынлашдырмаг лазым кәлир: ојунчаглар әјләнчә характери дашымалыдыр, јахуд онлар фантазија тәрбијә етмәлидир? Биринчи истигамәтин тәрәфдарларына көрә ушаглара парлаг, садә ојунчаглар вермәк кәрәклидир.

Икинчи истигамәтин тәрәфдарларына көрә ушаглара онлары дүшүнмәјә тәһрикләјән нисбәтән мүрәккәб гурулушлу ојунчаглар вермәк мәгсәдәујғундур.

Һәр ики фикирдә һәгигәт вардыр вә һеч кәсә кизлин дејилдир ки, ојунчаглар ушаглары һәм әјләндирмәли, зөвгләрини охшамалы, һәм дә онлары тәрбијә етмәлидир. Лакин бу, өзү-өзлүјүндә мүмкүн дејилдир. Бу ишдә валидејнләрин, ушаг бағчалары тәрбијәчиләринин ролу бөјүкдүр. Онлар ојунчагларын гурулуш принсипинә мүвафиг мә'лумат вермәли, ушағын көзү габағында ону сөкүб-гурашдырмалыдырлар: мәсәлән, атасы илә хүсуси мәшғәләләрин тә'сири алтында ушагда мүәјјән мараг истигамәти јараныр. О, артыг мүхтәлиф механизмләри көрүр, онлары сөкүб-гурашдыра билир. Бир чох ојунчаглар мүәјјән физики ганунаујғунлуглар әсасында гурулдуғуна көрә онлар нәинки мә'лум оландан баш чыхармаға көмәк едир, һәтта јени кәшфләрә дә имкан верир. Тарих белә мисаллары чох сахлајыб. Онлары нәзәрдән кечирмәјә еһтијач јохдур.

Ојунчагларын ушағын һәјатындакы ролу ајдындыр вә валидејнләр, тәрбијәчиләр буну јахшы дәрк едирләр. Лакин бир чәһәти демәк истәрдик ки, ушаглар үчүн һазырланмыш ојунчаглар дүзкүн мүәјјәнләшдирилмир. Белә ки. чох һалларда алынан ојунчаглар ушаглардан даһа артыг бөјүкләрә аид олур. Алычы ојунчаг мағазасына кәлир, көз кәздирир. Истәјир ки, ушағына мүнасибини сечсин. Һеј көтүр-гој едир, амма бачармыр. Сатычыдан мәсләһәт истәјир, о исә чијинләрини чәкир. Бәс нә етмәли? Мә'лумдур ки, ојунчаглар һазырланаркән онларын һансы јаш дөврү үчүн нәзәрдә тутулдуғу мүәјјәндир. Ди кәл, истеһсалата бурахыланда һәр шеј унудулур. Олмазмы ојунчагларын үстүндә мәсләһәт тә'ригилә гыса гејдләр јапышдырылсын? Әкс һалда алычы мағазадан әлибош чыхачаг, әкәр алыбса, елә ојунчагла чыхачаг ки, бу ушаға лазым да дејилдир, ону марагландырмајачагдыр.

Ојунчагларын ушаг фантазијасынын, ушаг тәсәввүрүнүн тәрбијәсиндә ролу бөјүкдүр вә бу ајрыча проблем—тәдгигат објектидир. Она көрә ки, сеһрли ушаг аләминин ачылмамыш мө'чүзәләри чохдур. Биз исә бир шејин үзәриндә дајанырыг ки, өвладларымызы габилијјәтли көрмәк гајғысына лап көрпәликдән галмалыјыг: ојунчаглары илә әјләнән вахтдан! Ахы, ојунчаг ушағын ади физики һәрәкәтиндән онун јарадычылыг просесинәдәк кәтириб чыхармалыдыр. Ојунчаг елә олмалыдыр ки, ушаг һәр дәфә баханда онда јени чәһәт көрсүн, өзүнү исә онун «ихтирачысы» кими тәсәввүр етсин.

А. Сәһһәт вә мәктәбәгәдәр тәрбијә

Е. ИСМИХАНОВА

В. И. Ленин адына АПИ мәктәбәгәдәр педагокика кафедрасынын лаборанты

Азәрбајчан әдәбијјатында лирик шаир кими танынан А. Сәһһәт ушаглар үчүн дә зәнкин әдәби ирс гојуб кетмишдир. О. Азәрбајчан ушаг әдәбијјатында шәрәфли бир јер тутур. Ушаг әдәбијјатыны тә'сирли тәрбијә васитәси һесаб едән шаир сәләфләри М. Фүзули, Г. Закир, С. Ширванинин көзәл әдәби ән'әнәләрини давам етдирмиш, өз јарадычылығы илә ушаг әдәбијјаты хәзинәсини хејли зәнкинләшдирмишдир. Онун «Чүчәләр», «Гушлар», «Ана вә бала», «Јаз», «Илк баһар», «Гыш» кими онларча ше'ри Азәрбајчан ушаг әдәбијјатынын гызыл фондуна дахил олмушдур. Шаирин ше'рләринин бир чоху бу күн дә балачаларын дилинин әзбәридир.

А. Сәһһәтин ше'рләрини јашадан, һәр шејдән әввәл, онларын ушаг јашына вә руһуна мүнасиб олмасыдыр. Мә'лумдур ки, мәктәбәгәдәр јашлы ушаглар нағыллары динләдикчә хәјал аләминә гапылыр, онларда тәхәјјүл гүввәтли олур. Ушаг чубугдан «ат», гутудан «машын» дүзәлдиб јорулмаг билмәдән «сүрүр». Ушаг әдәбијјаты ушаг хәјалына ганад вермәли, онларын һиссләринә тә'сир етмәлидир. Бу чәһәтдән А. Сәһһәтин ше'рләри чох сәчијјәвидир. «Јаз», «Гарангуш балалары», «Бағча» вә башга ше'рләр ушагларда һиссләрин тәрбијәсинә јөнәлдилмишдир. «Гарангуш балалары» ше'риндән бир парчаја диггәт едәк:

Аj гушчуғазлар, нә јарашыглысыз.
Чан кими бәсләнмәјә лајигсиниз.
Нәдир о истәкли, о һејран бахыш,
Нә дадлы чик-чик, нә көзәл чырпыныш?!

Шаирин дикәр ше'рләри дә белә
сәмимидир.

А. Сәһһәтин ушаг ше'рләрини сә-
чиjјәләндирән чәһәтләрдән бири дә
онларын ушаглары јоран, дарыхды-
ран нәсиһәтчиликдән, гуру мүһаки-
мәләрдән узаг олмасыдыр. Ушағын
тәбиәти конкретлик, әјанилик тәләб
едир. Ушаглар үчүн јазылан әсәр-
ләр өз конкретлиjи, парлаглығы илә
фәргләнмәлидир. А. Сәһһәтин бир
чох ушаг ше'рләри буна көзәл нү-
мунә ола биләр. «Чүчәләр» ше'рин-
дә охујуруг:

Чүчәләрим бәзәклидир.
Бәзәклидир, дүзәклидир,
Сары, чил-чил, һәр рәнклидир.
Јејәр, ичәр чүчәләрим
Дојуб гачар чүчәләрим.

А. Сәһһәт парлаг лөвһәләр, чанлы
сурәтләр јарадыр, балача охучула-
ра фикрини сурәтләр васитәсилә
чатдырмаға чалышыр. Шаир түлкү
вә гурду, гарышга вә милчәjи, күн
вә күләjи, күлләри «дилә кәтирир»,
өзү исә санки һадисәләрин архасын-
да кизләниб көзә көрүнмүр.

А. Сәһһәтин ше'рләринин бир хү-
сусиjјәти дә дилин садәлиjи вә оj-
наглығыдыр. Чәтин, узун, ағыр тә-
ләффүз олунан сөзләрлә долу әсәр-
ләрин идејасы, мәзмуну балача оху-
чуја чатмыр, она лазыми тәрбијәви
тә'сир көстәрмир. А. Сәһһәтин ушаг
ше'рләринин әксәриjјәти дилинин
садәлиjи, оjнаглығы, ахычылығы вә
бәдиилиjи илә фәргләнир. «Гушлар»
ше'ри хүсусилә садә вә бәдии дил-
дә јазылмышдыр:

Гушлар, гушлар, а гушлар!
Гарангушлар, а гушлар!
Чәһ-чәһ вурун бурада,
Каһ јердә, каһ јувада...

Шаир ушаға аjдын олмајан, чә-
тин тәләффүз олунан ифадәләрдән,
чохсөзлү мисралардан гачыр, мүм-
күн гәдәр јығчам вә оjнаг мисра-
лардан истифадә етмәјә чалышыр.
Шаир ушагларла онларын дилиндә
данышыр, факт вә һадисәләри ушаг
анлајышларына уjғун сурәтдә ифа-
дә едир. Азсөзлү мисралар, гоша

мисраларда мүвәффәгиjјәтлә сечил-
миш гафиjәләр онун ушаг ше'рләри
үчүн типикдир:

Гушлар өтүр чөлләрдә,
Өрдәк үзүр көлләрдә.
Әсир исти күләкләр
Учур газлар, өрдәкләр... («Илк баһар»)

Ше'рдәки аjдынлыг, аһәнкдарлыг
онун јадда галмасыны асанлашды-
рыр.

А. Сәһһәтин ушаглар үчүн јазды-
ғы мараглы вә оjнаг ше'рләри ону
јахшы бир ушаг јазычысы кими ха-
рактеризә едир. Бөјүк рус тәнгид-
чиси В. Г. Белинскинин ушаг јазы-
чысы барәдә дедиjи сөзләри А. Сәһ-
һәтә дә аид етмәк олар: «...Ушаг
јазычысынын јаранмасы үчүн чох,
олдугча чох шәртләр вардыр: нә-
чиб, севән, риггәтли, сакит, көрпә-
чә — садәдил бир гәлб, јүксәк мә'-
луматлы бир ағыл, шејләрә аjдын
бир бахыш, јалныз чанлы тәсәввүр
дејил, һәм дә чанлы, шаиранә бир
хәјал лазымдыр... Ушаглара гаршы
мәһәббәт ушаг јашынын тәләб, хү-
сусиjјәт вә тәфәррүатынын дәрин-
дән билмәк дә мүһүм шәртләрдән-
дир».

А. Сәһһәт ушаг јазычылығына тә-
садүфән кәлмәмишдир. 15 иллик
мүәллимлик фәалиjјәти онун бир
ушаг јазычысы кими формалашма-
сына мүәjјән дәрәчәдә тә'сир көс-
тәрмишдир. Тәнгидчи К. Талыбзадә-
нин геjд етдиjи кими, А. Сәһһәт
әдәби јарадычылығында да бир нөв
мүәллим—тәрбијәчи олмуш, өз әсәр-
ләри илә ушагларын тә'лим-тәрбијә-
синә көмәк етмишдир.

А. Сәһһәтин ушаг ше'рләри инди
дә өз тәрбијәви тә'сирини мүһафи-
зә едир. Мәктәбәгәдәр јашлы ушаг-
ларын дүнјакөрүшүнү кенишләндир-
дирмәкдә, онлара мүсбәт әхлаги
кејфиjјәтләр ашыламагда бу ше'р-
ләр бөјүк әһәмиjјәтә маликдир.
Шаирин ше'рләри ушаглары тәбиәт-
лә таныш етмәк саһәсиндә бөјүк
имканлара маликдир. «Ушаг бағча-
сында тәрбијә програмы»нын «Әт-
раф мүһитлә танышлыг вә нитг ин-
кишафы» бөлмәсиндә ушаглара
мүхтәлиф әмәк нөвләри (рабитә,
нәглиjјат, тикинти, тикиш вә с.)

илә, әмәк адамлары илә, илк нөвбә-
дә валидејнләрлә, ушаг бағчасы
ишчиләринин әмәjи илә, һабелә доғ-
ма јерләрлә, тәбиәтлә танышлыға
кениш јер верилир. Тәрбијәчи бу
мәгсәдлә А. Сәһһәтин бир чох ше'р-
ләринә истинад едә биләр.

«Ана вә бала» ше'ри ушагларда
анаја мәһәббәт ашыламаға көмәк
едир. 4—5 јашлы ушаглар ананын
фәалиjјәтини тәглид етдикләри оjун
просесиндә (ана ушағыны јатыз-
дырыр) бу ше'рин аjры-аjры бәнд-
ләрини һәвәслә охујурлар:

Дағын маралы,
Көзү гаралы,
Дүнјанын малы,
Бу балама гурбан...

Мәктәбә һазырлыг групунда ушаг-
лары психоложи чәһәтдән мәктәбә
һазырламаг, мәктәблә таныш етмәк,
онларда тә'лимә һәвәс оjатмаг мәг-
сәдилә «Ата вә оғул» ше'риндән ис-
тифадә етмәк олар. Мәктәбә һәвәс
көстәрән бир ушағын дилиндән ја-
зылмыш бу ше'рдә ушагларын мәк-
тәбдә бирликдә охумалары, мүәлли-
мин онлара дәрс кечмәси тәсвир
олунур.

Тәбиәтлә танышлыг вә нитг инки-
шафы саһәсиндә А. Сәһһәт ше'рләри
даһа бөјүк имканлара маликдир.
«Ушаг бағчасында тәрбијә програ-
мы» бүтүн групларда ушаглары
илин фәсилләри, мүхтәлиф фәсил-
ләрдә һава, битки вә һејванлар alә-
миндә, инсанларын әмәjиндә баш
верән дәјишикликләрлә таныш ет-
мәjи нәзәрдә тутур. 12 мисралыг
«Јаз» ше'риндә јазын бир чох әла-
мәтләри өз әксини тапмышдыр: јаз-
да кечә-күндүзүн бәрабәр олмасы,
һаваларын истиләшмәси, гарларын
әријиб чајлара төкүлмәси, чајларын
дашмасы, гушларын исти өлкәләр-
дән гајытмасы ушағын баша дүшә-
чәjи ше'р дили илә тәсвир олунур.
«Илк баһар» ше'риндә јазын дикәр
әламәтләри дә (һаванын тутулуб-
ачылмасы, јағмурлу олмасы, исти
күләкләрин әсмәси, ағачларын јар-
пагланмасы, чәмәнин көјәрмәси вә с.
верилир. Бу ше'рдә шаир балача
охучуну тәбиәт һадисәләри арасын-
дакы садә әлагәләрлә таныш едир:

Гар әриди, јох олду,
Чајларда су чох олду.

Вә ја:

Јүнкүл, сәрин меһ әсир,
Јағмуру бирдән кәсир.

«Јај» ше'риндә ушаглар јај фәс-
линин әламәтләри илә (һаванын ис-
тиләшмәси, гуш вә һејванларын
көлкәјә чәкилмәси, мејвәләрин је-
тишмәси, тахылын бичилмәси вә с.)
таныш олурлар.

«Јаз» вә «Илк баһар» ше'рләрини
әзбәрләтмәк мүмкүн олдуғу һалда,
«Јај» ше'ринин ушаглара охунмасы
мүнасибдир. Бу ше'рләрин мәзму-
нундан мәктәбә һазырлыг групу
ушагларынын рәсми мәшғәләләрин-
дә тәбиәт лөвһәләри чәкмәләри үчүн
дә истифадә едилә биләр.

«Күлләрин бәһси» аллегоријасын-
да ушаглар гызылкүл, занбаг, шәб-
бу күлүнүн хүсусиjјәтләри илә та-
ныш олурлар. «Бағча» ше'ри ушаг-
лары бағ вә бостанла, онларын мәһ-
суллары илә шән бир шәраитдә та-
ныш едир:

Көјәрин, көј чәмәнләрим, көјәрин!
Сүнбүлүм, јасәмәнләрим, көјәрин!
Ачылын, иjли күлләрим, ачылын!
Аллы-әлванлы күлләрим, ачылын!

Ше'рдән бөјүк вә мәктәбә һазыр-
лыг групларында охунмаг үчүн ис-
тифадә едилә биләр. «Бағбан» оjу-
ну заманы исә ше'рин бә'зи мисра-
ларыны әзбәрләтмәк олар.

А. Сәһһәтин ушаг ше'рләри ичәри-
синдә мәктәбәгәдәр јашлы ушагла-
рын дүнјакөрүшүнү кенишләндир-
мәјә, тәбиәт һадисәләри һаггында
тәсәввүрләр ашыламаға имкан ве-
рән ше'рләрлә јанашы, ушагларын
тәрбијәсинә хидмәт едән ше'рләр дә
вардыр. Бу ше'рләрдән ушаглар
нәјин јахшы, нәјин пис олмасы һаг-
гында тәсәввүрләрә јијәләнирләр.
Онлар тәнбәллиjин, јаланчылығын,
ловғалығын, горхаглығын, пинтили-
jин пис олмасыны, чалышганлығын,
доғручу вә тәмизкар олмағын, бө-
јүкләрә вә јолдашлара һөрмәт ет-
мәjин, ловғаланмамағын јахшы ол-
масыны өјрәнирләр.

Ушағын јахшы вә пис һаггында
тәсәввүрләри өзүнүн конкретлиjи
илә фәргләнир. Онун һәјат тәчрүбә-
си илә, мүшаһидә вә һәјәчанлары

илә, парлаг, образлы тәәссүратлары илә бағлы олан шеј, әсасән, ушаға анлашыглыдыр. Ушаг үчүн характерик олан тәфәккүрүн конкретлији әхлаги тәсәввүр вә анлајышларын мәнимсәнилмәси саһәсиндә дә өзүнү көстәрир.

А. Сәһһәт әхлаги идејалары конкрет вә ушаглара анлашыглы бир тәрздә чатдырмаг үчүн тәмсил жанрындан даһа чох истифадә етмишдир. Бу да тәсадүфи дејилдир. Тәмсилләрдә бир-биринә зидд чәбһәнин нүмајәндәләри иштирак едирләр. Бу исә әхлаги идејалары дәрк етмәкдә ушаглар үчүн әјани-конкрет материал ролу ојнајыр: әхлаги фикир ушаглара даһа тез чатыр. Дикәр тәрәфдән, тәмсилләрдә јумор һисси күчлү олур. Ушаглар јумора даһа чох мејл едирләр. А. М. Горки бу мүнасибәтлә јазмышдыр:

«...Елә дүшүнмәк лазым дејилдир ки, бүтүн ушаг китаблары истинасыз олараг дәркедичи материал вермәлидир... Бизә ушагда јумор һиссини инкишаф етдирән шән, мараглы китаблар да лазымдыр» (Сечилмиш әсәрләри, ч. 27, 1953, сәһ. 3—4, русча).

А. Сәһһәтин бә'зи тәмсилләри дил е'тибарилә мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын әзбәрләмәси вә онлара охунмасы үчүн мүнасиб олмаса да, тәрбијәчинин нағылы кими мәзмунунун динләнилмәси үчүн јарарлыдыр.

Мәзмуну шифаһи халг әдәбијјатындан көтүрүлмүш «Улаг вә Аслан», «Күн вә күләк» тәмсилләриндә ловғалыг писләнилир. «Улаг вә Аслан» тәмсилиндә ловға улаг асланы өлдүрмәк иддиасына дүшүр, лакин өзү пис вәзијјәтдә галыр: аслан ону парчалајыр. «Күн вә күләк» тәмсилиндә күләк нә гәдәр күч верирсә, чобанын чухасыны чыхарда билмир. Күнәш исә өз истиси илә буна наил олур. Бу тәмсилдән чыхан нәтичә беләдир: иши зорла јох, хошлугла көрмәк лазымдыр.

«Ајы вә арылар», «Ајы вә шир» тәмсилләриндә фикирләшмәдән иш көрмәк тәнгид олунур. Биринчи тәмсилдә бал јемәк һәвәси илә арыларын јешијинә кирән ајы, икинчи тәмсилдә исә овладыглары довшаны бөлмәк үстүндә бир-бирилә дидишән, нәтичәдә ову түлкүјә верән ајы вә шир күлүнч вәзијјәтдә галырлар. Бу тәмсилләр әсасында ушаглар нәтичәјә кәлирләр ки, һәр бир иши әввәл фикирләшмәк, сонра исә көрмәк лазымдыр.

«Ики дана», «Ашпаз вә пишик» тәмсилләриндә сөзә бахмамаг писләнилир. «Ики дана» тәмсилиндә јолдашынын сөзүнә бахмајан дана, «Ашпаз вә пишик» тәмсилиндә исә гоча мејмунун сөзүнә бахмајан мејмунлар тәләф олурлар. Бөјүк бағча јашлы ушаглар тәрбијәчинин көмәји илә тәмсилләрдән белә нәтичә чыхарырлар: јашлыларын сөзүнә бахмајан зијан чәкәр.

«Гарышга вә милчәк», «Түлки вә гурд» тәмсилләриндә ловғалыг тәнгид едилир, зәһмәтә мәһәббәт тәблиғ олунур. Јајда хөрәкләрә гонуб јејән, гышда исә ач галан милчәкдән фәргли олараг, гарышга јајда гыш үчүн азугә топлајыр, һеч кәсә мөһтач олмур. Шаир балача охучуларыны милчәк кими ловға, тәнбәл олмамаға, гарышга кими ишкүзар вә әмәксевәр олмаға чағырыр. «Түлкү вә гурд» тәмсилиндә дә гујуја дүшмүш түлкүнү чыхартмаг әвәзинә, она сөздә үрәји јанан гурд писләнир. Тәмсилдән белә нәтичә чыхыр ки, иш көрмәк тәләб олунан вахт гуру сөз лазым дејилдир.

А. Сәһһәтин ушаг ше'рләринин мәзмунундан көрүндүјү кими, бу ше'рләрин бир чоху мәктәбәгәдәр јашлы ушагларын тәрбијәси үчүн бөјүк имканлара маликдир. Бу ше'рләрдән ушаг бағчасынын әсасән бөјүк вә мәктәбә һазырлыг групларында, гисмән орта групда истифадә едилә биләр. Ше'рләрин мәзмунуну гаврама просесиндә гаршыја чыха биләчәк чәтинликләр һаггында тәрбијәчинин әввәлчәдән дүшүнмәси мүһүм шәртдир. Бә'зи ше'рләри («Јаз», «Илк баһар», «Гыш», «Ата вә оғул», «Бағча» вә с.) охумаздан габаг ушаглары керчәклијин бу вә ја дикәр һадисәләри илә таныш етмәк, онлара таныш олмајан сөзләри изаһ етмәк лазымдыр.

А. Сәһһәт ше'рләриндән һәм әтрафа бәләдлик просесиндә, һәм ојун вә мәшғәләләр заманы, һәм сөһбәт, кәзинти вә екскурсијаларда, һәм дә бајрам вә әјләнчәләрдә истифадә етмәк мүмкүндүр.

Ше'рләрин бә'зиләринин бүтөв вә ја бир һиссәсини әзбәрләмәк («Чүчәләр», «Гушлар», «Ана вә бала», «Јазда», «Бағча»), бә'зиләрини там вә ја сечмә охумаг («Јаз», «Илк баһар», «Күлләрин бәһси», «Јаз кәлди», «Бағча» вә с.), бир гисмини исә ојун вә мәшғәләләр заманы, һәм (әсасән тәрбијәви мәзмунлу тәмсилләри) ушаглара нағыл етмәк мәгсәдәмүвафигдир. Көстәрилән ше'рләри «Ушаг бағчасында тәрбијә програмы»нын бөјүк вә мәктәбә һазырлыг групларынын мүвафиг бөлмәсинә дахил етмәк мәсләһәтдир.

Тәмсилләрин мәзмуну үзрә сәһнәләшдирилмиш ојунлар тәшкил етмәк мүмкүндүр: мәсәлән, «Күн вә күләк» тәмсилинин нағылындан сонра ушаглардан биринә күнәш, дикәринә күләк, үчүнчүјә исә чобан ролуну тапшырмаг олар. Ролун бә'зи сөзләринин ушаглар тәрәфиндән әзбәр дејилмәси фајдалыдыр: мәсәлән, «Ики дана» тәмсилиндә дана ролуну ифа едән ушаг о биринә дејир:

— Ај дана, дана, дур кедәк,
Гарныны доллур кедәк.

Белә ојунлар ушагларда нитг вә һафизәни инкишаф етдирир, онларын мүстәгиллијини артырыр, охунан әсәрә, үмумијјәтлә, китаба мараг ашылајыр.

А. Сәһһәт ше'рләринин әһәмијјәти тәкчә онларын тә'лим-тәрбијә ишинә көмәк етмәси илә мәһдудлашмыр. Онун бир чох ше'рләри ушаг психолокијасына, ушаг марағына мүвафиг јазылмыш мүвәффәгијјәтли ушаг әсәрләри кими бир нүмунә ролу ојнајыр. Биз мүасир јазычы вә шаирләримизи сон дәрәчә һәссас олан ушаглар үчүн, хүсусән мәктәбәгәдәр јашлы ушаглар үчүн даһа чох әсәрләр јазмаға чағырыр вә бөјүк рус тәнгидчиси В. Г. Белинскинин мәшһур сөзләрини хатырлатмаг истәјирик: «Јазын, ушаглар үчүн јазын, анчаг елә јазын ки, ону јашлылар да ејни зөвг илә охуја билсин вә охујаркән хәфиф бир хәјал ичиндә өз көзәл ушаглыг илләрини јад етсинләр».

Һазырлыг групларында өзүнәхидмәт һаггында

Т. МУСТАФАЈЕВА

Азәрбајчан ДЕТПИ-нин елми ишчиси

Ушаг бағчасынын мәктәбә һазырлыг групларында өзүнәхидмәт бачарыгларынын ашыланмасы һаггында көркәмли педагоглар гијмәтли фикирләр сөјләмишләр (А. С. Макаренко, К. Д. Ушински Н, К. Крупскаја вә башгалары). Белә бир фикир сөјләмишләр ки, ушагларын бу јаш дөврүндә әмәк фәалијјәтинә кениш јер верилмәлидир. Өзүнәхидмәт дә әмәк фәалијјәтинин бир саһәсидир. Чохдан сүбут олунмушдур ки, өзүнәхидмәт ушагларын инкишафына, сағламлығына, әмәји севмәләринә, бөјүкләрин әмәкләринә һөрмәт етмәләринә мүсбәт тә'сир көстәрир, онлара мүвафиг вәрдишләр ашылајыр. Бу дөврдә артыг ушаглар һәр иши мүстәгил көрмәјә мараг көстәрирләр. Өзүнәхидмәт әмәји саһәсиндә нә кими ишләр көрүлмәси барәдә ушаг бағчаларынын